

DOI: <https://doi.org/10.17721/2520-2626/2026.38.4>
УДК 37.035.6:008(477)

Олена ГАЗИЗОВА

кандидат історичних наук, завідувач відділу української філології та освітніх технологій
НДІ українознавства КНУ імені Тараса Шевченка, м. Київ

Стаття та будь-який пов'язаний з нею опублікований матеріал поширюється за ліцензією Creative Commons Attribution License (CC BY SA 4.0). The article and any related published material are licensed under the Creative Commons Attribution License (CC BY SA 4.0).

ORCID: 0000-0002-5353-5637

Email: olena.gazizova@ukr.net

Наталія БЕЗСМЕРТНА

молодший науковий співробітник відділу української філології
та освітніх технологій НДІ українознавства КНУ імені Тараса Шевченка, м. Київ

ORCID: 0000-0001-8853-1110

Email: Natalia_bs@ukr.net

УКРАЇНОЗНАВЧІ ПРІОРИТЕТИ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ

Анотація. У статті досліджені сучасні підходи до формування національної ідентичності учнівської молоді на основі аналізу матеріалів V Міжнародного конкурсу для вчителів «Українознавчі пріоритети освітнього процесу». Розкрито роль українознавства як інтегративної освітньої галузі у процесі національно-патріотичного виховання в умовах російсько-української війни. Проаналізовано тематику, зміст і методичні особливості конкурсних уроків та виховних заходів, визначено основні тематичні напрями та їх кількісне співвідношення.

Виявлено домінування гуманітарно-ціннісного компонента, орієнтованого на формування історичної пам'яті, культурної спадкоємності, громадянської відповідальності та патріотизму. Окреслено інноваційні тенденції розвитку українознавчих практик, зокрема інтеграцію міждисциплінарних підходів, цифрових технологій і сучасних освітніх методик. Зроблено висновок про зростання ролі українознавства як чинника консолідації українського суспільства та формування національної стійкості молоді.

Матеріали V Міжнародного конкурсу для вчителів «Українознавчі пріоритети освітнього процесу» за свідчують значний потенціал сучасної школи у формуванні національної ідентичності учнівської молоді. Провідними механізмами цього процесу є: виховання патріотизму та громадянської відповідальності, актуалізація історичної пам'яті, мовно-культурна самоідентифікація; залучення до народної традиції, осмислення війни як досвіду національної стійкості, поєднання локальної та загальноукраїнської пам'яті, використання інноваційних освітніх форматів.

Ключові слова: українознавство, національна ідентичність, освітній процес, національно-патріотичне виховання, українознавчі практики, учнівська молодь.

Olena HAZIZOVA

Ph.D. in History, Head of the department of Ukrainian philology
and educational technologies,
of Research Institute of Ukrainian Studies
of Taras Shevchenko National University of Kyiv

Nataliia BEZSMERTNA

Research Fellow of RIUS of Taras Shevchenko
National University of Kyiv

UKRAINIAN STUDIES PRIORITIES OF MODERN EDUCATION AS A FACTOR IN THE FORMATION OF NATIONAL IDENTITY OF STUDENTS

Abstract. The article explores modern approaches to the formation of national identity of students based on the analysis of materials from the 5th International Competition for Teachers "Ukrainian Studies Priorities of the Educational Process". The role of Ukrainian Studies as an integrative educational branch in the process of national-patriotic education in the conditions of the Russian-Ukrainian war is revealed. The topics, content and methodological

features of competitive lessons and educational activities are analyzed, the main thematic areas and their quantitative ratio are determined.

The dominance of the humanitarian and value component, focused on the formation of historical memory, cultural continuity, civic responsibility and patriotism, is revealed. Innovative trends in the development of Ukrainian studies practices are outlined, in particular the integration of interdisciplinary approaches, digital technologies and modern educational methods. The conclusion is made about the growing role of Ukrainian studies as a factor in the consolidation of Ukrainian society and the formation of national resilience of youth.

The materials of the 5th International Competition for Teachers "Ukrainian Studies Priorities of the Educational Process" testify to the significant potential of modern schools in shaping the national identity of young students. The leading mechanisms of this process are: education of patriotism and civic responsibility, actualization of historical memory, linguistic and cultural self-identification; involvement in folk tradition, understanding of war as an experience of national resilience, combination of local and all-Ukrainian memory, use of innovative educational formats.

Key words: Ukrainian studies, national identity, educational process, national-patriotic education, Ukrainian studies practices, students.

Постановка проблеми. В умовах глобалізації, інформаційних війн, міграційних процесів та повномасштабної російсько-української війни питання формування національної ідентичності молоді набуло особливої актуальності. У цьому контексті освітній простір постає одним із ключових середовищ, у межах якого відбувається усвідомлення молодим поколінням своєї належності до української політичної нації, культурної спадщини та історичної спільноти. Важливу роль у цьому процесі відіграє українознавство як система інтегративних знань про Україну та українців у світовому часопросторі, що поєднує історію, мову, культуру, етнологію, державотворення, геополітику та ціннісні орієнтири українського світу. Сьогодні, особливо враховуючи гібридний характер російської агресії проти України, українознавство перетворюється на реальну інтелектуальну зброю проти небезпечного ворога та його ідеології «руського міра» [6]. В умовах війни українознавство трансформувалося з академічної дисципліни у важливий інструмент національної стійкості та суспільної єдності. Особливу роль у цьому процесі відіграють педагоги, які через виховні заходи сприяють формуванню й утвердженню національної ідентичності учнівської молоді. Зокрема, V Міжнародний конкурс для вчителів «Українознавчі пріоритети освітнього процесу» продемонстрував високий рівень методичних розробок сучасного вчителства, спрямованих на впровадження українознавчої складової освітнього процесу як цілісної системи утвердження національної ідентичності учнівської молоді. Тематика конкурсних робіт свідчить про високий рівень інтеграції українознавства в освітній процес, міждисциплінарний характер викладання та орієнтацію на формування цілісної особистості учня – носія національних цінностей, культурної пам'яті та активної громадянської позиції, що, своєю чергою, є потужним чинником формування реальних підстав для забезпечення національної безпеки і гарантованого майбутнього української державності [6].

Стаття написана в рамках виконання прикладної науково-дослідної роботи «Українознавчі практики у сфері утвердження національної ідентичності молоді як чинник консолідації українського суспільства» (№ держреєстрації 0125U002251) (науковий

керівник – Газізова Олена) Науково-дослідного інституту українознавства Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Аналіз наукових публікацій. Проблематика формування національної ідентичності молоді висвітлюється у працях українських філософів, істориків, педагогів та українознавців. У сучасній науці українська національна ідентичність визначається наявністю чотирьох ознак: етнічне походження й самоідентифікація, усвідомлення спільної з іншими представниками українського етносу історичної долі та часової перспективи, залученість в український культурно-інформаційний простір, свідомо діяльність із поширення української культури. Також серед інших ознак вказується, що на сучасному етапі розвитку України національна ідентичність українців є тим феноменом, який базується на культурі, мові, релігії. Ці ознаки можна розглядати як маркери й детермінанти сформованості в особистості української національної ідентичності [3, с. 91].

Практичні аспекти утвердження національної ідентичності і зміцнення почуття національної єдності розробляються науковцями Інституту проблем виховання Національної академії педагогічних наук України під керівництвом І. Беха. Зокрема, у посібнику «Виховні засади утвердження української національної ідентичності» (авторський колектив: Журба К.О., Бех І.Д., Канішевська Л.В., Корнієнко А.В., Малиношевський Р.В., Рейпольська О.Д.) українська національна ідентичність розглядається як відчуття особистістю належності до Української держави й нації, усвідомлення нації як єдиного цілого, представленого самобутніми традиціями, культурою, мовою, історичною пам'яттю [3, с. 91].

Автори посібника «Формування в учнівській і студентській молоді національної солідарності в умовах війни та повоєнного часу» (авторський колектив: Бех І.Д., Коломоєць Г.А., Трейтяк Д.В., Федоренко С.В., Шкільна І.М., Журба К.О.) актуалізують увагу, що в умовах війни педагог є опорою для вихованців, прикладом стійкості, гідності і відповідальності. Суспільство зацікавлене у тому, щоб педагог не тільки навчав молодь основам наук, а й формував у молоді національну ідентичність, національну свідомість, ціннісне ставлення до Батьківщини, бажання жити і

працювати на благо України, гуртуватися довкола національних цінностей та інтересів [8, с. 11].

Геноцидні дії російської держави спонукають до висновку, що нині ніхто не має права залишатись осторонь боротьби за свободу Вітчизни. Усвідомлення цієї думки і формування активної громадянської позиції – це шлях, який проходять кращі представники нашої молоді у процесі отримання освіти [7, с. 153]. Талько Т., Грабовська І., Серова Ю. акцентують увагу, що метою сучасного освітнього процесу є не лише надання освітніх послуг, але й формування світогляду молодої людини, заснованого на етосі українського народу, сутність якого безпосередньо визначається такими рисами української культури, як свобода, демократизм, незалежність, гідність, соборність, солідарність, справедливість, милосердя, естетичність і любов до природи, духовність і релігійність, трагізм і життєстійкість тощо [7, с. 154].

Теоретичні й методологічні засади українознавчого складника освіти ґрунтовно досліджені в працях П. Кононенка, Т. Кононенка, Я. Калакури, Т. Бевз, О. Газізової, Ю. Фігурного, О. Шакурової, Г. Лозко, І. Грабовської, Ю. Шинкарик, Н. Безсмертної, Л. Сорочук, С. Фоцій та інших. У дослідженнях вчених-українознавців наголошується, що формування позитивного ставлення до українознавства в українському суспільстві має бути державницьким підходом до зміцнення національної самосвідомості та утвердження національної ідентичності [2, с. 58]. Для впровадження та реалізації цього завдання необхідно ввести українознавство до переліку інваріативних (обов'язкових) освітніх галузей, затверджених Кабінетом Міністрів України; зберегти українознавство як важливу й базову складову освітнього процесу, одну із найважливіших ланок знань та компетентностей для впровадження національно-патріотичного виховання [10, с. 107]. Українознавчі практики в сучасній системі освіти України мають бути спрямовані на оновлення методичних підходів у системі національно-патріотичного виховання з метою підвищення рівня патріотичної свідомості, формування національної ідентичності та активної громадянської позиції учнівської молоді [1, с. 124].

Водночас актуальним залишається прикладний вимір сучасних українознавчих практик як чинника утвердження національної ідентичності. Це і обумовлює **мету статті** – зробити комплексний аналіз тематики, змісту та методичних особливостей конкурсних робіт переможців V Міжнародного конкурсу для вчителів «Українознавчі пріоритети освітнього процесу» з метою виявлення сучасних підходів, тенденцій та ефективних практик формування національної ідентичності учнівської молоді.

Виклад основного матеріалу. Міжнародний конкурс для вчителів «Українознавчі пріоритети освітнього процесу», започаткований Науково-дослідним інститутом українознавства в 2018 році, став дієвою платформою для обміну досвідом у сфері національно-патріотичного виховання, розвит-

ку професійних навичок і заохочення творчого підходу до навчання [5, с. 21]. Науково-практична діяльність вчителів закладів загальної середньої освіти України та освітніх осередків української діаспори, а саме – написання авторських робіт з українознавства, допомагає втіленню нових методів і практик національно-патріотичного виховання [4, с. 145].

V Міжнародний конкурс для вчителів закладів загальної середньої освіти України та освітніх установ української діаспори «Українознавчі пріоритети освітнього процесу», який проводився Науково-дослідним інститутом українознавства Київського національного університету імені Тараса Шевченка з 15 грудня 2025 року по 15 січня 2026 р., спрямований на використання потенціалу українознавства як засобу формування свідомого і мотивованого патріотизму, вироблення соціальних та культурних компетентностей, що передбачають вміння зберігати та захищати національну ідентичність через визначення ціннісних пріоритетів, повагу до своєї історії, традицій, мовні та культурні практики.

Конкурс проводився на виконання Закону України від 13 грудня 2022 р. № 2834-IX «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності», Указу Президента України від 18 травня 2019 р. № 286/2019 «Про Стратегію національно-патріотичного виховання», Закону України від 16 січня 2020 р. № 463-IX «Про повну загальну середню освіту», Концепції державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 р. (розпорядження КМУ від 14 грудня 2016 р. № 988-р) та в рамках заходів, спрямованих на реалізацію Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти України та заходів щодо її реалізації до 2025 року (наказ МОН України № 527 від 06.06.2022), відповідно до положення «Про проведення Міжнародного конкурсу для вчителів закладів загальної середньої освіти України та освітніх установ української діаспори «Українознавчі пріоритети освітнього процесу», затвердженого рішенням вченої ради Науково-дослідного інституту українознавства КНУ імені Тараса Шевченка (протокол від 27.11.2025 р. № 10), розпорядження НДІУ КНУ імені Тараса Шевченка від 04.12.2025 р. № 15). За результатами рецензування поданих робіт і підсумками роботи журі визначено переможців V Міжнародного конкурсу для вчителів закладів загальної середньої освіти України та освітніх установ української діаспори «Українознавчі пріоритети освітнього процесу» (розпорядження КНУ імені Тараса Шевченка від 17.03.2026 р. № 17).

Конкурс продемонстрував широку регіональну представленість: серед переможців – педагоги з Харківської (116), Донецької (80), Полтавської (57), Івано-Франківської (44), Сумської (41), Тернопільської (34), Чернівецької (28), Черкаської (22), Вінницької (19), Рівненської (19), Хмельницької (18), Львівської (18) та інших областей України. До участі долучилися

також учителів українських освітніх осередків за кордоном, зокрема Школи Українознавства ім. Т. Шевченка м. Манчестер (Велика Британія), української філії школи «Негоjus» в Литві, що підкреслює міжнародний характер конкурсу та консолідацію українського освітнього простору.

№	Область (країна)	Кількість робіт призерів
1.	Вінницька	19
2.	Волинська	15
3.	Дніпропетровська	11
4.	Донецька	80
5.	Житомирська	2
6.	Закарпатська	1
7.	Запорізька	4
8.	Івано-Франківська	44
9.	Київська	6
10.	м. Київ	7
11.	Кіровоградська	17
12.	Луганська	1
13.	Львівська	18
14.	Миколаївська	13
15.	Одеська	9
16.	Полтавська	57
17.	Рівненська	19
18.	Сумська	41
19.	Тернопільська	34
20.	Харківська	116
21.	Херсонська	3
22.	Хмельницька	18
23.	Черкаська	22
24.	Чернівецька	28
25.	Чернігівська	12
26.	Велика Британія	1
	Литва	1
Всього робіт переможців		599

Детальна інформація про V Міжнародний конкурс для вчителів закладів загальної середньої освіти України та освітніх установ української діаспори «Українознавчі пріоритети освітнього процесу» та список призерів конкурсу розміщені за покликанням:

https://drive.google.com/drive/folders/1WyJwWmHFUpA4pY2mPn9d6lC84-np153j?usp=drive_link.

Впровадження українознавчого контенту в освітній процес потребує цілісного та інтегрованого підходу, що поєднує сучасні педагогічні технології, позакласну діяльність, цифрові інструменти й підтримку громадянської активності учнівської молоді. Зокрема, у навчальній програмі для 5–11 класів закладів загальної середньої освіти «Українознавство» (автори-укладачі А. Ціпка, Т. Бойко, С. Бойко, О. Газізова) важливою складовою є формування дієвого патріотизму учнівської молоді [9].

Аналіз конкурсних робіт у номінаціях «Авторський урок з курсу за вибором «Українознавство» для

вчителів початкової школи (44), для вчителів базової загальної середньої школи (5–9 класи) (94) і для вчителів повної загальної середньої освіти (10–11 класи) (23)» засвідчив широку тематичну палітру сучасного шкільного курсу за вибором «Українознавство», що поєднує історико-культурний, громадянсько-патріотичний, етнографічний, мистецький та регіональний напрями. Значну частину становлять уроки, присвячені героїчним сторінкам історії України, боротьбі за незалежність, пам'яті про трагічні події та сучасному спротиву українського народу. Серед них: «Герої нескореної України: слава, мужність, пам'ять», «Голодомор – вбивство голодом», «Жінки в українських арміях початку ХХ ст.», «Покрова єднає покоління: від козака до захисника», «Незламність українського духу...».

Стійкий інтерес педагогів до збереження нематеріальної культурної спадщини та передавання її молодому поколінню є у розробках уроків, пов'язаних із традиційною культурою українців, обрядами, символами, народним мистецтвом і побутом. Зокрема: «Писанка як оберіг», «Світ української вишивки», «Український рушник – вічна пам'ять народу», «Обрядова їжа українців», «Святкова зима в українців», «Колядує Україна», «Українська весільна обрядовість...». Окремий блок становлять уроки, безпосередньо зорієнтовані на осмислення української ідентичності, цінностей і самопізнання. Серед них: «Українська ідентичність: хто ми, звідки і куди йдемо?», «Код нації: чому українцем бути круто?», «Щоб у серці жила Україна», «Я люблю Україну», «З Україною в серці».

Вагоме місце посідають теми, присвячені рідному краю, місцевій історії, видатним землякам і регіональній культурі: «Історія мого міста (села)...», «Мій рідний край», «Живе слово мого краю», «Творча еліта мого краю...», «Яворівщина – край лицарів духу...». Це підтверджує важливість краєзнавчого компонента як засобу усвідомлення належності до малої батьківщини в структурі загальнонаціональної свідомості. Частина уроків базується на художній літературі, пісні, образотворчому мистецтві та культурних постатях: «Сучасні патріотичні пісні», «Митець і нація...», «Таємниця народження гривні: слід художника Георгія Нарбута», «Світло Різдва – свято надії й любові». Окремі уроки розкривають природні багатства України, екологічну культуру, урбаністичний простір, громадянську активність: «Сім природних чудес України», «Вартові довкілля», «Українські міста та містечка», «Волонтерський рух в Україні: сила єдності та людяності».

Отже, сучасне українознавство в закладах загальної середньої освіти функціонує як багатовимірний інтегративний курс, спрямований на формування історичної пам'яті, національної ідентичності, громадянської відповідальності, культурної компетентності та духовно-ціннісних орієнтирів учнівської молоді. Переважають теми, пов'язані з культурною спадщиною, героїкою українського народу, регіональною самобутністю та сучасними сенсами українства.

Проаналізовані конспекти уроків призерів конкурсу в номінаціях «Авторський урок із предметів гуманітарного, математичного або природничого циклу на українознавчій основі для початкової школи» (35), «Авторський урок із предметів суспільно-гуманітарного, фізико-математичного або природничого циклу на українознавчій основі для базової загальної середньої школи (5–9 класи) (148), для повної загальної середньої освіти (10–11 класи) (35)» демонструють чітко виражену українознавчу спрямованість, яка реалізується через інтеграцію українознавчого змісту в різні предмети, поєднання навчального матеріалу з культурною, історичною та духовною спадщиною українського народу, актуалізацію сучасного контексту (війна, ідентичність, державність). Тематика уроків свідчить про формування цілісної моделі українознавчо орієнтованої освіти, у якій навчальний зміст виступає не лише засобом засвоєння знань, а й інструментом конструювання національної ідентичності, громадянської свідомості та ціннісних орієнтацій учнівської молоді в умовах сучасних викликів.

Кількісний аналіз тематики уроків:

Національна ідентичність, патріотизм, війна	22%
Культура, традиції, духовність	20%
Мова та література (як ідентичність)	18%
Історична пам'ять і державотворення	14%
Інтеграція в STEM-освіті (математика, природничі науки)	12%
Краєзнавство, регіональна тематика	8%
Сучасні технології, цифровізація	6%

За змістовими акцентами найбільш представленими є теми, пов'язані з національною ідентичністю і патріотизмом – 22% (теми війни, героїзму, незламності; громадянської відповідальності), культурою, традиціями і духовністю – 20% (свята (Різдво, Великдень), народні символи, побут, звичаї, обряди); мова і література – 18% (вивчення граматики з українознавчим контекстом, аналіз творів українських авторів, мовно-культурна ідентичність); історичною пам'яттю – 14% (Голодомор, козацтво, історичні постаті, державотворення); інтеграцією в STEM-освіті як важливого інноваційного компонента конкурсу – 12% (математика з національним змістом, природничі науки (біологія, фізика, географія), практичні задачі з українським контекстом); краєзнавством – 8% (рідний край, місцеві традиції, регіональні особливості). Найменшою, але стратегічно важливою тематикою є цифровізація та інновації – 6%, яка включає використання ШІ, цифрову культуру, онлайн-ресурси, візуалізацію спадщини. Серед учнів початкової школи домінуючими є теми, пов'язані з культурою, мовою і традиціями (60%), серед учнів 10–11 класів – ідентичністю, історією, війною (50%).

Кількісний аналіз засвідчує, що тематичне наповнення уроків має виразну гуманітарно-ціннісну домінанту: понад 60% змісту спрямовано на формування національної ідентичності через культуру, мову, історичну пам'ять і сучасні суспільні виклики. Водночас спостерігається тенденція до розширення міждисциплінарних підходів і поступового зростання частки інноваційних та цифрових практик.

На основі аналізу 220 конкурсних авторських розробок виховних українознавчих заходів (початкова школа – 58, базова школа – 105, старша школа – 57) можна виокремити п'ять провідних тематичних груп сучасних українознавчих практик.

1. Етнокультура і традиції як жива форма пам'яті – 61 робота (27,7%). Широко представлені заходи, присвячені народним святкам, ремеслам, обрядовості, символіці вишивки, писанкарству, українському традиційному строю. Такі практики сприяють формуванню в молоді усвідомлення міжпоколінневої спадкоємності та належності до безперервної української культурної традиції. Приклади таких виховних заходів: «Андріївські вечорниці», «Різдвяний вертеп», «Свято Маланки», «День української хустки», «Вишиванка – духовна броня українців», «Вишиванка – мій генетичний код», «Писанка – оберіг», «Українська світлиця», «Бабусина скриня» та ін.

2. Історична пам'ять як основа тяглості поколінь – 52 роботи (23,6%). Вагоме місце посідають теми, пов'язані з історичною пам'яттю, боротьбою за незалежність, вшануванням героїв Небесної Сотні, захисників України, діячів національно-визвольного руху. Через такі практики молодь включається у національний історичний наратив. Приклади таких виховних заходів: «Небесна Сотня – безневинна жертва», «Герої нескореної України», «Українська повстанська армія: історія нескорених», «А сотню вже зустріли небеса...», «Покров Пресвятої Богородиці. День захисників та захисниць України», «Герої рідного краю: відлуння мужності» тощо.

3. Регіональна пам'ять як складова загальнонаціональної ідентичності – 38 робіт (17,3%). Численні заходи присвячені локальній історії, культурі та видатним постатям окремих територій. Це підтверджує, що українська ідентичність формується через синтез локального та загальнонаціонального досвіду. Приклади таких заходів: «Історія мого села в людських долях», «Тарасові шляхи на Вінниччині», «Незламний Херсон», «Українські народні страви Слобожанщини», «Видатні постаті Прикарпаття», «З історії рідної школи. Наші випускники», «Коли Україна говорить голосами землі» та ін.

4. Війна і стійкість як новий вимір виховання – 38 робіт (17,3%). Суттєвою ознакою сучасного етапу стали теми незламності, опору, волонтерства, пам'яті про полеглих, психологічної витривалості суспільства. Освітній процес оперативно реагує на історичні виклики сьогодення. Приклади таких виховних заходів: «Ціна війни...», «Весна під прицілом», «Молюсь за Україну кожен день», «З повагою до пам'яті про полег-

лих, з подякою за захист – живим», «Сильні духом – незламні серцем», «Мистецтво незламності», «Дякуємо ЗСУ за перших 100 днів у школі» тощо.

5. Українська мова як маркер нації – 31 робота (14,1%). Значний пласт робіт присвячений мовній ідентичності. Українська мова постає не лише засобом комунікації, а символом державності, свободи та культурної суб'єктності українського народу. Приклади таких виховних заходів: «Мова – скарб народу», «Нас світ по мові пізнає», «Мова має значення», «Наша мова – вільна пташка», «Чудне диво калинове – наша українська мова», «Прізвисьце – живе слово», «Дім там, де твоє слово» та ін.

Таким чином, кількісний аналіз засвідчує, що найбільш репрезентованими є етнокультурний блок та історична пам'ять, що свідчить про орієнтацію сучасних вчителів на збереження культурної тяглості й історичної свідомості. Водночас значна частка робіт, присвячених війні та стійкості, демонструє швидку адаптацію освітнього процесу до умов повномасштабної війни та актуалізацію виховного потенціалу українознавства.

Насамкінець, із метою ілюстрації теоретичних положень і результатів проведеного аналізу, наведемо окремі приклади робіт конкурсантів, які репрезентують комплексний і міждисциплінарний характер сучасних українознавчих студій. Так, вагомим прикладом системного підходу до формування дослідницьких компетентностей є робота Загорулько Валентини, вчительки української мови та літератури Школи українознавства ім. Т. Шевченка (м. Манчестер, Велика Британія). Авторкою представлено навчальну програму «Українознавство в дії», спрямовану на підготовку здобувачів освіти до науково-дослідної діяльності в умовах суботніх і недільних шкіл за кордоном. Програма розрахована на учнів 9 класу та передбачає річний цикл навчання (84 години на рік, 2 години на тиждень), що забезпечує послідовне формування дослідницьких умінь у контексті українознавства. Водночас практико-орієнтований підхід до навчання репрезентує робота Шокало Тетяни, учительки історії української філії школи «Неојус» (Литовська Республіка). Розроблений нею робочий зошит з історії України для учнів 7 класу спрямований на поєднання теоретичного матеріалу з практичною діяльністю учнів, розвиток ключових і предметних компетентностей, а також формування стійкого інтересу до історичного минулого України.

Високим рівнем професійності та сучасним методичним наповненням вирізняється модульний посібник «Сучасна українська діаспора», призначений для вивчення відповідної теми в курсі історії України. Його автор – Гольденберг Яків, заслужений учитель України, лавреат Державної премії в галузі освіти, учитель історії України, завідувач кафедри історико-суспільствознавчих дисциплін Українського гуманітарного ліцею Київського національного університету імені Тараса Шевченка. У посібнику проаналізовано стан української діаспори до повно-

масштабного вторгнення російської федерації у лютому 2022 р., а також висвітлено суттєві зміни, що відбулися після цієї події. Матеріал подано стисло й системно, що забезпечує можливість використання посібника як для самостійного навчання, так і як довідкового ресурсу.

Поряд із цим, важливе місце в сучасних українознавчих практиках посідають інтерактивні форми роботи. Зокрема, авторська розробка Чайки Оксани, методиста відділу експертизи навчальної літератури Державної установи «Український інститут розвитку освіти», «Літературне кафе “Таємниці будинку “Слово”» демонструє ефективність інтеграції літературного, історичного та культурного компонентів. Формат заходу – інтерактивна подорож до Харкова 1920–1930-х років – передбачає використання мультимедійних матеріалів, групових обговорень та творчих завдань, що сприяє глибшому осмисленню феномену «Розстріляного відродження».

У свою чергу, інтеграцію українознавчого підходу в освітній процес на рівні базової школи демонструє інтерактивний урок-представлення мініпроєкту з українознавства для 5 класу «Історія мого міста (села): територіальне розташування, історичне походження, видатні мешканці, сьогодення», розроблений Півтораком Віталієм, вчителем української мови та літератури Калуського наукового ліцею імені Дмитра Бахматюка Калуської міської ради Івано-Франківської області у співавторстві зі Стрільчик Галиною, завідувачем лабораторії педагогічного досвіду та етнопедагогіки Івано-Франківського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти. Методика проведення заняття ґрунтується на дослідницькій діяльності учнів, їхній взаємодії з родинним середовищем та використанні інтерактивних інструментів (аркуш дослідника, маршрутна карта). Такий підхід сприяє формуванню особистісно значущого зв'язку з локальною історією як складовою національної ідентичності. Прикладом інтеграції сучасних цифрових технологій в українознавчий освітній простір є робота Савранської Віталіни, вчительки інформатики Бахмутської загальноосвітньої школи I–III ступенів №5 з профільним навчанням Бахмутської міської ради Донецької області «Цифровий код ідентичності: використання ШІ для візуалізації українознавчого компонента на уроках інформатики». Запропонована розробка спрямована на розвиток у здобувачів освіти навичок критичного аналізу можливостей нейромереж, а також на формування вмінь свідомого й відповідального використання штучного інтелекту в освітній діяльності. Водночас вона стимулює творчий підхід до переосмислення традиційних українських символів засобами сучасних цифрових технологій.

Прикладом успішної інтеграції українознавчого змісту в мовно-літературну освіту є урок Авілової Олени, вчительки української мови та літератури, директора Великоновосілківського закладу загальної середньої освіти I–III ступенів №2 Великоновосілківської селищної ради Донецької області на

тему «Кома і крапка з комою в складному реченні» (11 клас). Особливістю заняття є поєднання вивчення синтаксичних норм із культурологічним компонентом – осмисленням творчості Мирослава Скорика через написання есе. Це дає змогу не лише формувати мовні компетентності, а й розвивати естетичне сприйняття та загальнокультурну обізнаність учнів.

Отже, наведені приклади засвідчують різноманітність і водночас цілісність сучасних українознавчих практик, що поєднують дослідницький, діяльнісний, інтерактивний та ціннісний підходи до формування національної ідентичності учнівської молоді.

Висновки. Аналіз тематики конкурсних робіт V Міжнародного конкурсу «Українознавчі пріоритети освітнього процесу» засвідчує комплексний, багатовимірний характер представлених матеріалів та їх відповідність сучасним освітнім і суспільним викликам. Особливої актуальності набувають теми, пов'язані із сучасними подіями в Україні, зокрема героїкою сьогодення, волонтерським рухом, духовною незламністю українського народу в умовах російсько-української війни. Це свідчить про активну інтеграцію українознавчого компонента в контекст сучасних суспільно-політичних процесів та формування в учнів активної громадянської позиції.

Вікова диференціація тематики конкурсних робіт демонструє послідовність і наступність у формуванні українознавчих компетентностей. Для початкової школи характерна образність, емоційність і зосередженість на базових поняттях (родина, символи, природа, традиції). У базовій школі (5–9 класи) спостерігається розширення змісту через поєднання культурологічного, історичного та соціального аспектів. Для старшої школи (10–11 класи) притаманний аналітичний підхід, осмислення складних історичних і сучасних процесів, формування критичного мислення та громадянської свідомості [6].

Сучасні українознавчі практики демонструють чітку орієнтацію на формування патріотизму як базової моделі самоідентифікації здобувачів освіти. Поширеними є розробки уроків та виховних заходів, спрямованих на розвиток любові до України, громадянської відповідальності та усвідомлення особистої причетності до державотворчих процесів, що засвідчує перехід від декларативного патріотизму до діяльнісної громадянської позиції.

Водночас ці практики набувають інноваційного характеру завдяки активному використанню вебквестів, брейн-рингів, інтерактивних студій, цифрових презентацій, мультимедійних проєктів і соціальних мереж. Це свідчить про адаптацію українознавства до запитів цифрового покоління та підвищення його комунікативної ефективності. Загалом характерними рисами сучасних українознавчих практик є символізація культурних кодів (вишиванка, хустка, писанка як знаки духовної сили та стійкості); осмислення травматичного воєнного досвіду як ресурсу морального зростання; посилення міждисци-

плінарності через інтеграцію українознавчих підходів у різні освітні галузі.

1. Бевз Т., Газізова О. Рекомендації для МОН України щодо реформування системи національно-патріотичного виховання учнівської молоді. *Українознавство*. № 1 (94). 2025. С. 114–124.
2. Безсмертна Н. Формування національної ідентичності молоді як чинник консолідації українського суспільства: українознавчий контент-аналіз. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Історичні науки*. № 2. 2025. С. 54–62.
3. Виховні засади утвердження української національної ідентичності. Методичний посібник / [Журба К.О., Бех І.Д., Канишевська Л.В., Корнієнко А.В., Малиношевський Р.В., Рейпольська О.Д.]. Івано-Франківськ: НАІР, 2024. 124 с.
4. Газізова О., Сорочук Л., Кононенко А. Українознавство у системі національно-патріотичного виховання учнівської молоді: досвід вчителя та творче втілення практичної майстерності. *Вісник НДІУ*. № 1. 2023. С. 134–150.
5. Газізова Олена, Фошій Сніжана. Українознавчі практики у сфері утвердження національної та громадянської ідентичності молоді. *Українознавчий альманах*. Випуск 35. 2024. С. 16–23.
6. Грабовська Ірина, Газізова Олена. Українознавство у патріотичному вихованні молоді та забезпеченні національної безпеки України. *Всеукраїнська газета «День»*. 03 квітня 2026 р. URL: <https://day.kyiv.ua/article/suspilstvo/ukrayinoznavstvo-u-patriotychnomu-vykhovanni-molodi-ta-zabezpechenni>
7. Талько Тетяна, Грабовська Ірина, Серова Юлія. Формування етосу української молоді під впливом критики антиукраїнської діяльності рпц. *Українознавчий альманах*. Випуск 37. 2025. С. 148–154.
8. Формування в учнівської і студентської молоді національної солідарності в умовах війни та повоєнного часу: методичний посібник / Бех І.Д., Коломоець Г.А., Трейтяк Д.В., Федоренко С.В., Шкільна І.М., Журба К.О. Івано-Франківськ: НАІР, 2025. 148 с.
9. Ціпка Анатолій, Бойко Тетяна, Газізова Олена, Бойко Світлана. Програма курсу за вибором «Українознавство» для 5–11 класів закладів загальної середньої освіти України. *Українознавство*. № 1 (74). 2020. С. 98–147.
10. Шакурова О., Отрошко Л., Висотін М., Фігурний Ю. Рекомендації для МОН України щодо комплексу заходів, спрямованих на активне використання українознавства у національно-патріотичному вихованні. *Українознавство*. № 1(94). 2025. С. 102–113.

References

1. Bevz T., Hazizova O. (2025). *Rekomendatsii dlia MON Ukrainy shchodo reformuvannia systemy*

- natsionalno-patriotychnoho vykhovannia uchnivskoi molodi* [Recommendations for the Ministry of Education and Science of Ukraine on reforming the system of national and patriotic education of schoolchildren]. *Ukrainoznavstvo*. No. 1 (94). Pp. 114–124. (in Ukrainian).
2. Bezsmertna N. (2025). *Formuvannia natsionalnoi identychnosti molodi yak chynnyk konsolidatsii ukrainskoho suspilstva: ukrainoznavchyi kontent-analiz* [Formation of national identity of youth as a factor in the consolidation of Ukrainian society: Ukrainian studies content analysis]. *Visnyk Luhanskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Istorychni nauky*. No. 2. Pp. 54–62. (in Ukrainian).
3. Zhurba K.O., Bekh I.D., Kanishevska L.V., Kornienko A.V., Malynoshevskiy R.V., Reipolska O.D. (2024). *Vykhovni zasady utverdzhennia ukrainskoi natsionalnoi identychnosti: metodychnyi posibnyk* [Educational principles for the affirmation of Ukrainian national identity]. Ivano-Frankivsk: NAIR. 124 p. (in Ukrainian).
4. Hazizova O., Sorochuk L., Kononenko A. (2023). *Ukrainoznavstvo u systemi natsionalno-patriotychnoho vykhovannia uchnivskoi molodi: dosvid vchytelia ta tvorche vtilennia praktychnoi maisternosti* [Ukrainian studies in the system of national-patriotic education of students: teacher's experience and creative embodiment of practical skills]. *Visnyk NDIU*. No. 1. Pp. 134–150. (in Ukrainian).
5. Hazizova O., Foshchii S. (2024). *Ukrainoznavchi praktyky u sferi utverdzhennia natsionalnoi ta hromadianskoi identychnosti molodi* [Ukrainian studies practices in the field of affirming the national and civic identity of youth]. *Ukrainoznavchyi almanakh*. Issue 35. Pp. 16–23. (in Ukrainian).
6. Hrabovska I., Hazizova O. (03 April 2026). *Ukrainoznavstvo u patriotychnomu vykhovanni molodi ta zabezpechenni natsionalnoi bezpeky Ukrainy* [Ukrainian studies in the patriotic education of youth and ensuring the national security of Ukraine]. *Vseukrainska hazeta "Den"*, URL: <https://day.kyiv.ua/article/suspilstvo/ukrayinoznavstvo-u-patriotychnomu-vykhovanni-molodi-ta-zabezpechenni> (in Ukrainian).
7. Talko T., Hrabovska I., Sierova Yu. (2025). *Formuvannia etosu ukrainskoi molodi pid vplyvom krytyky antyukrainskoi diialnosti RPTs* [Formation of the ethos of Ukrainian youth under the influence of criticism of the anti-Ukrainian activities of the roc]. *Ukrainoznavchyi almanakh*. Issue 37. Pp. 148–154. (in Ukrainian).
8. Bekh I.D., Kolomoiets H.A., Tretiak D.V., Fedorenko S.V., Shkilna I.M., Zhurba K.O. (2025). *Formuvannia v uchnivskoi i studentskoi molodi natsionalnoi solidarnosti v umovakh viiny ta povoiennoho chasu: metodychnyi posibnyk* [Formation of national solidarity among schoolchildren and students in war and post-war times]. Ivano-Frankivsk: NAIR. 148 p. (in Ukrainian).
9. Tsipko Anatolii, Boiko Tetiana, Gazizova Olena, Boiko Svitlana. (2020). *Prohrama kursu za vyborom «Ukrainoznavstvo» dlia 5–11 klasiv zakladiv zahalnoi serednoi osvity Ukrainy* [Curriculum for the Elective Course "Ukrainian Studies" for Grades 5–11 in Secondary Education Institutions of Ukraine]. *Ukrainoznavstvo*. No.1 (74). Pp. 98–147. (in Ukrainian).
10. Shakurova O., Otroshko L., Vysotin M., Fihurnyi Yu. (2025). *Rekomendatsii dlia MON Ukrainy shchodo kompleksu zakhodiv, spriamovanykh na aktyvne vykorystannia ukrai-noznavstva u natsionalno-patriotychnomu vykhovanni* [Recommendations for the Ministry of Education and Science of Ukraine and other state authorities of Ukraine on a set of measures aimed at the active use of Ukrainian studies in national and patriotic education]. *Ukrainoznavstvo*. 1(94). Pp. 102–113. (in Ukrainian).

Отримано редакцією журналу / Received: 29.04.26
 Прорецензовано / Revised: 15.05.26
 Схвалено до друку / Accepted: 17.05.26